

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-296-8-8>

SYNERGETIC CHARACTER OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES' REGULATION

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ХАРАКТЕР РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пріоритетними напрямками зовнішньоекономічної політики України можна вважати забезпечення провідних позицій держави на світових ринках, сприяння експорту і досягненню глобальної конкурентоспроможності, інтеграцію держави до глобальної транспортної системи через реалізацію транзитного потенціалу тощо [1]. Досягнення зазначених цілей неможливе без розвитку механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), що являє собою сукупність економічних форм, методів та інструментів, за допомогою яких забезпечується стимулювання, координація та регламентування діяльності суб'єктів у сфері зовнішньоекономічних зв'язків [2, с. 129].

Під механізмом регулювання ЗЕД О. Ю. Акименко пропонує розуміти “цілісну сукупність взаємозумовлених і взаємопов'язаних методів, форм, інструментів, що здійснюють регулюючий, стимулюючий та координаційний вплив на ЗЕД суб'єктів господарювання з метою розвитку внутрішнього та розширення зовнішнього ринку збуту високотехнологічної продукції і забезпечення експортно орієнтованого виробництва” [3, с. 8].

Оскільки система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності характеризується залежністю від внутрішніх і зовнішніх чинників, піддається перманентному впливу геополітичних, економічних, соціальних змін, а реалізація регуляторної політики відбувається на різних рівнях [1], сучасні реалії потребують формування спільних механізмів та правил взаємодії країн не тільки у планетарному масштабі, а й виваженого синергетичного підходу до позицій державного управління щодо забезпечення економічних інтересів і повноцінної реалізації економічного потенціалу країни в розрізі діалектичного поступу [4, с. 76].

Держава визначає та реалізує стратегію зовнішньоекономічного розвитку, а також за допомогою системи заходів та механізмів

державного регулювання виконує системоутворюючі функції, які забезпечують соціально-економічний розвиток країни. У свою чергу, суб'єкти ЗЕД діють в рамках правового поля держави та міжнародного законодавства, реалізуючи при цьому функцію самоуправління з чітко поставленою метою максимізації прибутку та мінімізації витрат. Міжнародні гравці, залежно від виду суб'єкта, виконують функції самоуправління в контексті забезпечення економічної ефективності функціонування та реалізації власних інтересів [4, с. 77]. Відтак, важливим фактором складності та водночас перспективності у дослідженні механізмів, інструментів державного регулювання вважається синтез тенденцій впорядкування (організування) системи державного управління і самоорганізації системи господарювання. За раціонального їх співвідношення ефект синергії від застосування інструментів державного регулювання матиме значно кращий результат за тих самих ресурсів управління [5].

Отже, проголошений Україною курс щодо європейської інтеграції, з одного боку, вимагає всебічної підтримки та контролю зі сторони державних інституцій, а з іншого боку – нарощування глобалізаційних процесів в економічній сфері потребує певної її лібералізації, тобто спрощення процедур та мінімізації обмежень під час здійснення міжнародних торговельних, фінансових, розрахункових операцій [6, с. 35].

З огляду на наведені вище аргументи, можна стверджувати, що багаторівневий і динамічний механізм регулювання ЗЕД носить яскраво виражений синергетичний характер, що проявляється передусім у складному взаємопереплетінні інтересів різних суб'єктів, виникненні ефекту взаємодоповнення різних методів впливу для досягнення цілей розвитку цілісної системи світогосподарських зв'язків та національних економік, а також у поєднанні ознак регулювання та самоорганізації.

Основою розробки сучасної сутнісної конструкції співвідношення самоорганізації та регулювання вважаються системні характеристики змішаної економіки. Її унікальною властивістю, обумовленою дією різноманітних перехресних сил і тенденцій, є більша стійкість до впливу зовнішнього середовища, здатність підтримувати з ним певну рівновагу. Така змішаність обумовлює складність механізму регулювання ЗЕД: домінування проявів стихійності на рівні зовнішньо-економічних операцій окремих суб'єктів господарювання, відносної урегульованості – на загальнодержавному рівні, симбіозу самоорганізації та організації – на мегарівні світової економіки. Наприклад, створення міжнародних інституцій і наднаціональних органів, ухвалення міжнародних конвенцій тощо можна розцінювати як тенденцію організування, тоді як базові закономірності еволюції світового ринку (зокрема, мінливість кон'юнктури, наростання

кризових явищ та виникнення нових інструментів щодо їх подолання) тяжіють до ознак самоорганізації економічних відносин.

Оскільки синергетика протиставляє причинно-наслідковим зв'язкам у рамках цілого взаємодію, то в її межах немає необхідності проводити редукцію складної системи з автономними блоками і структурними рівнями до первинних елементів, зокрема інтеграційного об'єднання – до національних економічних систем, а відносин між ними – до моделі їх інтеграційної взаємодії (преференційних угод, зони вільної торгівлі, митного союзу тощо). В основі синергетичної методології лежить уявлення про існування певного набору шляхів трансформації і, відповідно, про наявність вибору в поведінці складних систем, що, крім іншого, підтверджує практика європейської інтеграції [7].

Слід пам'ятати, що будь-який вплив керуючої підсистеми здатний призвести до хвилі флуктуацій в системі ЗЕД, підштовхнути її на програшний атрактор після проходження точки біфуркації і навіть зруйнувати. Тому регулювання повинне бути “м'яким” і відповідати таким вимогам: 1) бути резонансним щодо змін, які відбуваються в ЗЕД, її природи і минулого; 2) здійснюватись своєчасно (процеси, які не були враховані органами регулювання, згодом можуть вийти з-під контролю і викликати незворотні зміни); 3) система регулювання повинна налагодити зворотний зв'язок з економікою, інакше перша генеруватиме руйнівні флуктуації; 4) держава має спиратися на суб'єктів ЗЕД, що забезпечують перехід на виграшний атрактор еволюції [8, с. 172–173].

У цілому регулювання ЗЕД являє собою процес одночасного регулювання та саморегулювання економіки, коли зв'язки й відносини між її суб'єктами є результатом як спонтанного формування норм, що певним чином структурують поведінку економічних агентів, так і результатом організуючої діяльності держави. На нашу думку, синергетичність механізму регулювання ЗЕД проявляється, перш за все, у виконанні ним функцій своєрідного “атрактора порядку”, що позначає стратегічну ціль інтеграції національної економіки до системи світогосподарських зв'язків. Водночас, завдяки ефективному регулюванню вдається контролювати рівень ентропії (що означає наростання проявів дезорганізації, структурних дисбалансів і як результат – зниження економічного потенціалу), нейтралізувати руйнівні флуктуації (коливання), що виникають в результаті укладання великої кількості зовнішньоекономічних договорів, а також певною мірою впливати на показники соціально-економічного розвитку країни під час проходження системою ЗЕД неминучих точок біфуркації.

Література:

1. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Державне управління:*

удосконалення та розвиток. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1965> (дата звернення: 03.03.2023).

2. Платонова І. О. Теоретичні засади механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13–14. С. 125–129. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2020/21.pdf (дата звернення: 03.03.2023).

3. Акименко О. Ю. Формування механізму сучасного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як важливої передумови розвитку експортно орієнтованого виробництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Міжнародні економічні відносини та світове господарство”*. 2019. Вип. 24 (1). С. 5–9. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_24\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_24(1)_3) (дата звернення: 03.03.2023).

4. Шевчук С. В. Діалектика державного регулювання забезпечення митних інтересів держави. *Бізнес Інформ*. 2018. № 6. С. 76–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_6_10 (дата звернення: 03.03.2023).

5. Борисенко О. П. Синергія у контексті системного підходу до проблем державної регуляторної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duug_2012_9_4 (дата звернення: 03.03.2023).

6. В'юник О. В., Вавінський Б.О. Напрями вдосконалення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах інноваційних змін. *Центральноукраїнський науковий вісник. Серія “Економічні науки”*. 2020. Вип. 5 (38). С. 30–39. URL: [http://economics.kntu.kr.ua/pdf/5\(38\)/5.pdf](http://economics.kntu.kr.ua/pdf/5(38)/5.pdf) (дата звернення: 03.03.2023).

7. Сишук А. А. Використання синергетичного підходу в моделюванні економічної взаємодії України та Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2004. Вип. 49 (ч. I). С. 160–165.

8. Білоус В. С. Синергетика та самоорганізація в економічній діяльності: навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2007. 376 с.